

on valittu ihmisten välinen kanssakäyminen. Philip Sheldrake toteaa, ettei sovintoa tule ymmärtää abstraktiksi opinkappaleeksi vaan toiminnaksi, joka määrittyy kontekstissaan (s. 101). Teologisena ainekse-
na Sheldrake käyttää muun muassa Paavalin universaalia opetusta ja visiota kristillisestä yhteisöstä ”uutena ihmisyytenä” (s. 99–100). Sovinto on siis toimintaa, joka parantaa ihmiskuntaa kokonaisuudessaan. Uskontodialogin kannalta kiinnostava kysymys siitä, miten pitkälle kristillinen ja inhimillinen tulisi samastaa toisiinsa, jää käsittelemättä. Kristillisen sovinnon tekemisen esimerkkinä toimii vieraanvaraisuus, joka ei hyveenä ole poikkeuksellisen kristillinen (s. 101–103). Sen sijaan ehtoollinen, jonka käsittelyyn katsaus päättyy, esitetään hengelliseksi harjoitukseksi, joka liittyy kristityt koko ihmiskuntaan, eikä sen poissulkevaa luonnetta käsitellä (s. 104–105).

Asma Afsaruddinin vastaava artikkeli liittyy sovinnon tekemisen rauhantyyöhön. Lähtökohdaksi Afsaruddin ottaa islamilaisessa kommentaarikirjallisuudessa Koraanista johdetun käsitteen ”sydänten yhteen tuomisesta” (*ta’liif al-quluub*) (s. 107–108). Tulkintaperinteessä Awsin ja Khazrajin heimojen tapaus toimii esimerkkinä: esi-islamilaisella ajalla ne taistelivat toisiaan vastaan väkivalloin, mutta islam saattoi ne sovintoon – veljiksi, rakastamaan toisiaan ja tekemään yhteistyötä. 1900-luvun alussa jotkut muslimioppineet ovat tulkinneet vastaavan sovinnon ja yhteisöllisyyden voivan viritä myös muslimien ja ei-muslimien kesken kansallisessa yhteisössä, jossa jumausko riittää yhdistäväksi tekijäksi (s. 110, 112). Afsaruddinin puheenvuoro rekonstruoi oman uskontoperinteen kehityksen laajenevaksi, ja hän esittääkin, että omien pyhien kirjoitusten pluralistisen tulkintapotentiaalin havaitseminen edellyttää ymmärrystä itsestä globaalien kylän asukkaana (s. 115). Molemmat sovinnon tekemistä käsittelevät artikkelit ilmentävät eteenpäin katsovaa

otetta ja pyrkimystä sanoittaa oman perinteen puitteissa jotain uutta.

Sovinnon käsitteen äärellä eräs ryhmän osanottaja toteaa (s. 136): “Reconciliation is not sameness; rather, it is agreement that there are indeed two points of view. It is a celebration, not the obliteration, of differences.” Tästä lienee kysymys dialogissa laajemminkin. Uskontojen keskinäinen ymmärtäminen vaatii uskontoteologisen pohdinnan ja erilaisten yksilö- ja pienryhmäkokeilujen lisäksi eri tilanteissa sovellettavissa olevia dialogimenetelmiä sekä niiden avointa tarkastelua. Vaikka *Sin, Forgiveness, and Reconciliation* -teoksen artikkelit eivät sisällöllisesti tuo aihepiiriensä käsittelyyn mitään kovin yllättävää, teoksen ansio on nähtävä sen kokonaisuudessa sekä pyhien kirjoitusten tulkintaan pohjaavan uskontodialogisen metodin esillä pitämisessä.

**Aaro Rytkönen, TM,
toiminnanjohtaja,
Al Amana Centre,
Oman**

**Anna-Liisa Tolonen, TM,
tohtorikoulutettava, Järki ja
uskonnollinen hyväksyminen
-huippuyksikkö,
Helsingin yliopisto**

**THE FAITH AND ORDER
COMMISSION OF THE
CHURCH OF ENGLAND
Forgiveness and
Reconciliation in the
Aftermath of Abuse.
London: Church House
Publishing 2017. 127 s.**

Englannin anglikaanikirkko on yksi niistä kirkoista, joiden piirissä on paljastunut käsittämättömän laajaa ja pitkäaikaista seksuaalista hyväksikäyttöä. Kevään 2018 aikana on kuultu hyväksikäytön uhreja sekä

tutkittu vuosikymmenien aikana tapahtuneita väärinkäytöksiä yhteistyössä oikeusviranomaisten kanssa.

Riippumattoman tutkinnan lisäksi Englannin kirkossa on käyty myös sisäistä pohdintaa siitä, mitä ovat ne uskomukset, käytänteet ja arvot, jotka kirkossa ovat estäneet hyväksikäytön paljastumista, käsittelyä ja ennaltaehkäisyä. Perusteellisen itsetutkiskelun tavoitteena ei ole ollut vain löytää ja osoittaa yksittäisiä hyväksikäyttäjiä, vaan kirkkona tunnistaa oma osallisuus ja tehdä aitoa parannusta myös yhteisönä.

Osana tätä yhteisöllistä oppimisprosessia Englannin kirkon Faith and Order -toimikunta on työstänyt kaksi asiakirjaa siitä, kuinka sovinnosta ja anteeksiannosta voidaan puhua hyväksikäytön jälkeen. Julkaisu *The Gospel, Sexual Abuse and the Church: A Theological Resource for the Local Church* tarjoaa materiaalia seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvään pohdintaan sekä niille, jotka opettavat ja saarnaavat kirkossa, että niille, jotka vastaavat tukihenkilöiden koulutuksesta paikallistasolla.

Nyt arvioitavana oleva teos *Forgiveness and Reconciliation in the Aftermath of Abuse* laajentaa näkökulmaa myös muihin hyväksikäytön muotoihin. Julkaisussa toimikunta mainitsee hengellisen hyväksikäytön liittyvän usein seksuaaliseen hyväksikäyttöön, etenkin silloin kun tekijänä on kirkossa luottamusta nauttiva auktoriteetti.

Toimikunta toteaa, että totuuden esiintulo herättää voimakkaita tunteita yhteisössä: vihaa, häpeää ja joskus aiheettomiakin syytöksiä ja kostoreaktioita. Hyväksikäytössä on tekijän ja uhrin lisäksi aina mukana myös muita osapuolia, yllyttäjiä, mahdollistajia, vastuunsa väistäneitä auktoriteetteja sekä voimattomia sivustakatsojia. Ahdistuksen kasvaessa anteeksiannosta ja sovintoa olisi helppoa tarjota nopeaksi lääkkeeksi vihan ja koston kierteeseen, mutta onko silloin vaarana, että evankeliumin hyvä sanoma muuttuu ihmisarvoa loukkaavaksi vähättelyksi

ja armon varjolla pahuus voi jatkua?

Hyväksikäyttö ilmiönä laajenee helposti kattamaan kaiken ihmisten välisen loukkaavan toiminnan. Keskustelun fokuoimiseksi julkaisussa ehdotetaan seuraavaa hyväksikäytön määritelmää: a) se aiheuttaa uhrille vakavaa haittaa, b) se perustuu vallan epätasapainoon osapuolten välillä, c) siinä tekijän asema perustuu luottamukseen ja d) tilanteen jatkuminen perustuu vilpillisyyteen tekijän puolelta; hän voi kieltää tapahtuneen ja tehdä ulkopuoliset enemmän tai vähemmän tietoisiksi rikostovereikseen.

Hyväksikäytettyjen tukemisen ja sielunhoidon lisäksi toimikunnan tavoitteena on ollut laajentaa pohdintaa myös niiden avuksi, jotka opettavat seurakunnissa tai jotka työssään esiintyvät kirkon äänenä tiedotusvälineiden suuntaan. Julkaisussa korostetaan jokaisen opetus- ja saarnatehtävässä toimivan vastuuta ottaa huomioon, että kuulijoiden joukossa voi olla sekä hyväksikäytettyjä että hyväksikäyttäjiä. Ilosanomaksi tarkoitettu armon ja sovinnon evankeliumi voi hyväksikäyttöä kokeneen korvissa kaikua hänen kärsimystään vähättelevänä, jos hän kuulee anteeksiannon itselleen esitettynä vaatimuksena. Tekijä voi puolestaan kuulla julistuksessa luvan jatkaa vahingoittavaa toimintaansa, jos julistus ei kyllin selkeästi aseta häntä vastuuseen siitä, mitä hän on rikkonut lähimmäistään kohtaan.

Julkaisussa sovinto, anteeksianto ja oikeudenmukaisuus asetetaan kolmeksi ulottuvuudeksi, jotka keskenään jännitteisinäkin edellyttävät toisiaan, jotta ne voisivat toteutua ihmisten välisessä elämässä Jumalan tahdon mukaisesti. Sovinto on mahdollinen vain, jos oikeudenmukaisuus toteutuu. Tehtyä ei saa tekevämmäksi, mutta hyväksikäyttäjän taholta hänen tekemänsä vahingon tunnustaminen, yleisen oikeusjärjestelmän mukaisen rangaistuksen suorittaminen sekä aito pyrkimys muutokseen ovat edellytyksiä an-

teeksiantamisen ja sovinnon suuntaan kuljettaessa.

Toimikunta korostaa tekstissään katumuksen merkitystä armon ja anteeksiannon vastaanottamisen edellytyksenä, mutta varoittaa kirkollisia yhteisöjä hyväuskoisuuden vaarasta. Yhteisön tulee kiinnittää erityistä huomiota hyväksikäytetyn suojelemiseen, eikä häntä saa saattaa uudelleen vaaraan väärintekijän vilpillisen katumuksen vuoksi. Hyväksikäyttäjän eräs ominaisuus on juuri petollisuus, eikä siltä tule ummistaa silmiä sovintoprosessiin aikana. Aitoakin katumusta on, mutta se vaatii tekijältä rehellistä itsetutkistelua, mikä ei koskaan tapahdu kovin nopeasti.

Myös hyväksikäytetyille anteeksi-anto ja sovinto ovat pitkiä prosesseja. Hyväksikäyttö rikkoo kuvaa itsestä, tuhoaa luottamusta toisiin ihmisiin sekä mahdollisesti vahingoittaa myös suhdetta Jumalaan. Voi kulua pitkäkin aika, ehkä vuosikymmeniä, kunnes haavat paranevat edes siedettäviksi. Hyväksikäytetyn on tärkeää kokea, että hänen tarinansa kuullaan ja otetaan todesta. Turvallinen ja hyväksyvä ympäristö on totuuden vähittäiselle esiin tulemiselle ehdoton edellytys. Englannin kirkon aineistossa tuodaan esiin, kuinka tärkeää on, että auttajilla on riittävä ymmärrys traumatisoitumisen vaikutuksista. Hyväksikäytetty taistelee syyllisyyden kokemusten ja avuttomuuden tunteiden välillä tavalla, joka vaatii erityiskoulutettua ammattiapua tuekseen. Riittävän terapeuttisen avun järjestäminen hyväksikäytöstä toipuvalle onkin yksi tapa, jolla yhteisön eli seurakunnan tulee kantaa vastuunsa, kun hyväksikäyttö on tapahtunut kirkon oman toiminnan keskellä.

Ammattiavun lisäksi on tärkeää, että seurakunta tarjoaa turvallisen yhteisön, jossa koetun pahan jatkumista ei tarvitse varoa. Omaan mieleeni nousi kysymys, ovatko meidän seurakuntamme tällaisia turvallisia paikkoja, joissa hyväksikäytön ja ihmisarvon vähättelyn ilmapiiriä ei

tarvitse pelätä. Vai täytyykö hyväksikäytöstä toipuvan ottaa kaiken varalta välimatkaa myös kirkkoon ja seurakunnan elämään?

Englannin kirkon aineistossa tuodaan vahvasti esiin, että tehtyjen rikosten tutkimisen lisäksi seurakunnissa täytyy koko ajan harjaantua myös havaitsemaan niitä rakenteita ja opetusta, jotka mahdollistavat hyväksikäyttöä omassa yhteisössä. Seurakuntien on arvioitava opetustaan ja käytäntöjään siinä valossa, pidetäänkö niissä jokaisen ihmisen loukkaamattomuutta ja ehdotonta arvoa riittävästi esillä.

Hyväksikäytön tekee mahdolliseksi hyväksikäyttäjän valta-asema suhteessa hyväksikäytettyyn. Toimikunnan pohdintojen mukaan valta on annettu auktoriteeteille, jotta he pitäisivät huolta yhteisönsä jäsenistä ja suojelisivat näitä. Ihmisyhteisöjen elämä perustuu vallan vastuulliseen käyttämiseen yhteiseksi hyväksi. Valta on aina Jumalan antamaa, ja sitä tulee hänen tahtonsa mukaan käyttää luottamuksen ja totuuden palveluksessa. Pelkoa ja epäluuloa herättävä vallankäyttö on aina Jumalaa vastaan rikkomista. Hyväksikäyttö on Jumalalta saadun valta-aseman väärinkäyttöä myös siksi, että tekijä ei näe toista ihmistä yhtä arvokkaana kuin itseään. Toisen ihmisen käyttäminen omien tarpeiden tyydyttämiseen on siten aina monin tavoin syntiä Jumalan tahtoa vastaan. Hyväksikäyttö tulee aina tunnistaa synniksi, joka rikkoo molempien osapuolien suhdetta Jumalaan ja lähimmäisiin. Lisäksi hyväksikäyttö vahingoittaa koko yhteisöä, jonka täytyy myös omalta osaltaan työstää kysymyksiä syyllisyydestä, anteeksiannosta ja sovinnosta.

Aineistossa nostetaan esiin, että jokaiseen hyväksikäyttötapaukseen kietoutuvat uhrin ja tekijän lisäksi myös ne tahot, joiden vastuulla olisi ollut estää tapahtunut ja joiden olisi pitänyt reagoida tapahtuneeseen. Mukaan joutuvat myös ne sivustakatsojat, jotka eivät erilaisista syistä ole tietääkseenkään vahingonteos-

ta yhteisön jäsentä kohtaan, vaikka kaikki onkin tapahtunut aivan heidän silmiensä edessä. Näkökulma laajenee siis koskemaan meitä kaikkia.

Sivusta seuraajia on kahdenlaisia: heitä, joilla olisi ollut valtaa puuttua, ehkäistä pahan tekeminen tai asettaa asianomaiset vastuuseen jo tehdyistä väärinteosta, sekä heitä, joilla ei ole valtaa eikä rohkeutta, mutta jotka jollain tavalla ovat tietoisia tapahtuneesta. Voimattomat sivustaseuraajat ajautuvat helposti ahdistavan tilanteen ajamina kahteen ääripäähän reaktioissaan: he joko kieltävät tapahtumat, mahdollistavat hyväksikäytön jatkumisen ja estävät oikeudenmukaisuuden toteutumista tai demonisoivat tekijää ja laskevat avoimen vihan irti. Kumpikaan ratkaisu ei vähennä hyväksikäyttöä yhteisössä eikä edistä sovintoa tai vastuullista oikeudenmukaisuutta.

Jos hyväksikäytöstä vaietaan ja se yritetään ohittaa ”sisäisenä asiana”, yhteisön reaktiot vääryksiin kärjistyvät ja estävät kaikkien osapuolien toipumista tapahtuneesta. Paha asia koteloituu ja jatkaa elämänsä yhteisössä ehkä muotoaan muuttaen, mutta katkeruutta ja vihaa kasvattaen.

Forgiveness and Reconciliation -asiakirjan teologinen pohdinta on syntynyt hyvin tuskallisesta havahtumisesta pahuuteen oman yhteisön sisällä. Monet ovat epäilleet sovinnon ja anteeksiannon mahdollisuutta Englannin kirkossa vakavien rikkomusten jälkeen. Faith and Order -toimikunta haluaa tekstillään painottaa, että kirkon sanoma armosta ja sovinnosta ei ole menettänyt merkitystään, mutta niiden edellytyksiä on ajateltava uudestaan. Kirkollinen kulttuuri on osoittautunut rikkiinäkseen; se ei ole tarjonnut suojaa ja turvaa kaikkein pienimmille ja heikoimmille. Asiakirjan vahva eetos on, että muutos kirkossa on mahdollista vain totuuden kohtaamisen ja siitä nousevan uudenlaisen ymmärryksen, oikeuden-

mukaisuuden ja aidon katumuksen varassa.

Luetun jälkeen jään miettimään, millä tavalla kirkolliset uskomukset, käytänteet ja vallankäyttö suomalaisissa seurakuntayhteisöissä suojelevat pahan tekemistä ja estävät evankeliumin mukaista hyvää toteutumasta. Uudenlaisen kirkollisen kulttuurin luomisessa tätä Englannin kirkon julkaisua voisi hyvin käyttää sytykkeenä ja suunnan näyttäjänä.

**Anne Anttonen, TM,
psykoterapeutti, Suomen ev.-lut.
kirkon kasvatus ja perheasiat
-yksikkö**

TIMO HONKELA Rauhankone: Tekoälytutkijan testamentti. Helsinki: Gaudeamus 2017. 285 s.

Timo Honkelan *Rauhankone* on poikkeuksellinen kirja. Se esittelee tuomiopäivän pasuunoiden vastapainoksi häpeilemättömän idealistisen ja innostavan vision tekoälystä yhteiskuntamme ja elämämme tukena, maailmanrauhan välikappaleena. Se on piristävää vaihtelua tekoälykirjallisuuden dystooppisille odotuksille yksityisyyden menetyksestä, autonomisista aseista, rauhattomuudesta ja työelämän muutoksesta. Kirja on poikkeuksellinen myös siksi, että siinä Honkelan oma elämäntarina kietoutuu tekoälyn ympärille. Se avaa ikkunan niin mieheen itseensä kuin suomalaiseen ja kansainväliseen tekoälytutkimukseen. Teos on lisäksi testamentti: Honkela sairastaa aivosyöpää ja haluaa jättää vision perinnöksi, jotta muut voivat jatkaa työtä hänen jälkeensä.

Jos *Rauhankone* olisi tavallinen kirja tekoälystä, se tuskin olisi onnistunut herättämään sitä laajaa

julkista keskustelua ja innostusta, mikä kirjasta on Suomessa syntynyt. *Rauhankoneen* ilmestymisen ja erityisesti syksyllä 2017 julkaistun *Helsingin Sanomien* haastattelun jälkeen Honkelasta on tullut suosittu puhuja ja keskustelija. Hänen ideansa ympärille perustettiin syyskuussa 2018 Rauhankone-yhdistys. Mukana ovat niin insinöörit, luonnontieteilijät kuin humanistikin. Honkelan visio ja hänen elämäntarinansa ovat koskettaneet ihmisiä. Itse kirjakin saatiin julkaistua pitkälti joukkorahoituksen avulla.

Rauhankonetta ei voi ymmärtää irrallaan Honkelasta itsestään. Honkela on urallaan työskennellyt erityisesti kieltä, sen merkitystä ja koneoppimista tutkivissa projekteissa. Hän on toiminut professorina Aalto-yliopistossa, Helsingin yliopistossa sekä Taideteollisessa korkeakoulussa. Lisäksi Honkela on ollut keskeinen vaikuttaja Suomen tekoälyseurassa. Honkelan akateemiset saavutukset saavat erityisen merkityksen, kun niitä tarkastellaan hänen vaikean lapsuutensa ja nuoruutensa valossa.

Honkela on kalajokelainen ujo mutta huippuälykäs poika, joka traumaattisen menetyksen jälkeen alkaa kärsiä paniikkihäiriöstä. Lukiolaisena vietetty vuosi Yhdysvalloissa avartaa maailmaa. Oulun yliopistoon Honkela hakeutuu opiskelemaan useita oppiaineita, erityisesti matematiikkaa. Kiinnostus poikkitieteelliseen työhön ajaa Honkelan kuitenkin tietojenkäsittelytieteen, johon Oulussa on 1980-luvun alussa syntynyt ihmislähtöisen tietojärjestelmäsuunnittelun koulutusohjelma. Jo tässä vaiheessa kylvetään se siemen, josta *Rauhankone* kertoo: tekoäly ei ole pelkkää matematiikkaa ja tietojenkäsittelyä, vaan koskee ihmistä ja sitä, miten ihminen on vuorovaikutuksessa tällaisten järjestelmien kanssa. On siis ymmärrettävä myös ihmisen mieltä, kieltä ja yhteiskuntaa.

Työskentely suomalaisen koneoppimisen pioneerin, akatee-